

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет реабілітаційної педагогіки та соціальної роботи
Кафедра спеціальної педагогіки та спеціальної психології

БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

Вплив особистісних якостей майбутніх фахівців галузі спеціальної освіти на
стратегії опанувальної поведінки

Виконала студентка групи СО-4
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Бондар Поліна Марківна
Керівник: Панов М. С.
Рецензент: Походенко С. В.
Нормоконтроль _____ Ю. В. Клочкова

Запоріжжя
2020 р.

РЕФЕРАТ

Бакалаврська робота: 49 с., 3 табл., 2 рис., 48 джерел, 5 додатків.

Об'єкт дослідження – опанувальна поведінка особистості.

Предмет дослідження – особистісні якості майбутніх фахівців галузі спеціальної освіти, які детермінують опанувальну поведінку.

Мета – вивчити зв'язок індивідуально-психологічних особистісних якостей майбутніх фахівців галузі спеціальної освіти зі схильністю до вибору певних копінг-стратегій.

Для вирішення визначених завдань, досягнення мети були використані наступні методи дослідження:

1. Теоретичні – аналіз, систематизація, узагальнення теоретичних та експериментальних даних.

2. Емпіричні – використання комплексу психодіагностичних методик.

3. Статистичні – кореляційний аналіз (за Кенделом), факторний аналіз.

Уміння людини опановувати складні життєві ситуації є важливим показником рівня розвитку особистості. Переживання студентом, майбутнім фахівцем галузі спеціальної освіти, впевненості в своїй здатності долати життєві труднощі сприяє розвитку відчуття компетентності і власної цінності, підвищує самооцінку, його впевненість у власних силах, у тому, що він може сам контролювати і творити свій життєвий простір, що є одним з ключових внутрішньо-особистісних утворень юнацького вікового етапу. Тому розвиток можливостей людини долати життєві труднощі, саме в цей період є важливим напрямом практичної психологічної роботи.

База дослідження. Вибірку склали 48 студентів спеціальності 016 «Спеціальна освіта» 1–3 курсів Національного університету «Запорізька політехніка».

ОСОБИСТІСНІ ЯКОСТІ, СТРАТЕГІЇ, ОПАНУВАЛЬНА ПОВЕДІНКА,
МОЛОДЬ, ФАХІВЦІ ГАЛУЗІ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ.

ВСТУП

Умови сучасного життя висувають все більш високі вимоги до здатності людини долати життєві труднощі. Уміння людини опанувати складні життєві ситуації є важливим показником рівня розвитку особистості. Вироблення широкого спектру ефективних способів і стратегій вирішення проблемних ситуацій, формування навичок їх гнучкого використання відповідно до вимог оточуючого середовища підвищує актуальний потенціал особистості, розвиває її психологічну стійкість.

Дослідження копінг (опанувальної) поведінки, як істотної складової адаптивної соціальної поведінки, є актуальним у зв'язку із соціальною нестабільністю, наявністю суперечливих, негативних тенденцій розвитку суспільства (війна, злочинність, насильство, безробіття тощо).

Особлива уразлива молодь. Переживання студентом, майбутнім фахівцем галузі спеціальної освіти, впевненості в своїй здатності долати життєві труднощі сприяє розвитку відчуття компетентності і власної цінності, підвищує самооцінку, його впевненість у власних силах, у тому, що він може сам контролювати і творити свій життєвий простір, що є одним з ключових внутрішньо-особистісних утворень юнацького вікового етапу. Тому розвиток можливостей людини долати життєві труднощі, саме в цей період є важливим напрямом практичної психологічної роботи.

У психологічній літературі проблематика копінг-поведінки особистості у ситуації неуспіху представлена як загальнотеоретичними підходами (Г. Абрамова, Г. Балл, О. Бондаренко, А. Колупаєва, С. Максименко, І. Малишевська, Н. Пахомова, Н. Пов'якель, М. Савчин, О. Таранченко та ін.), так і прикладними дослідженнями (Ю. Бохонкова, Е. Данілавічюте, Л. Долинська, В. Коновальчук, Т. Титаренко, Г. Сіліна, Н. Суховеева, Н. Шевченко та ін.). У наявних працях із відповідної проблематики висвітлюються питання особистісного зростання, специфіки

професіоналізації, умов формування професійно значущих якостей, проблеми адаптації, особливості застосування активних методів навчання та психологічної корекції. Проте проблематика копінг-поведінки недостатньо представлена у вітчизняних дослідженнях, практично відсутня експериментальна база.

Проте, до теперішнього часу відносно мало досліджень присвячено вивченню питання, як впливають особистісні якості майбутніх фахівців галузі спеціальної освіти на вибір їх копінг-стратегій.

Об'єкт дослідження – опанувальна поведінка особистості.

Предмет дослідження – особистісні якості майбутніх фахівців галузі спеціальної освіти, які детермінують опанувальну поведінку.

Мета – вивчити зв'язок індивідуально-психологічних особистісних якостей майбутніх фахівців галузі спеціальної освіти зі схильністю до вибору певних копінг-стратегій.

Завдання:

1. Здійснити аналіз наявних наукових підходів щодо копінг-поведінки.
2. Дібрати методичний інструментарій визначення впливу особистісних якостей майбутніх фахівців галузі спеціальної освіти на стратегії опанувальної поведінки.
3. Провести емпіричне дослідження рівня вираженості стратегій опанувальної поведінки студентів, майбутніх фахівців галузі спеціальної освіти та визначити вплив рівня якостей особистості на вибір копінг-стратегій.
4. Запропонувати програму формування оптимальної опанувальної поведінки майбутніх фахівців галузі спеціальної освіти.

Для вирішення визначених завдань, досягнення мети були використані наступні методи дослідження:

1. Теоретичні – аналіз, систематизація, узагальнення теоретичних та експериментальних даних.

2. Емпіричні – використання комплексу психодіагностичних методик.

3. Статистичні – кореляційний та факторний аналіз.

База дослідження. Вибірку склали 48 студентів спеціальності 016 «Спеціальна освіта» 1–3 курсів Національного університету «Запорізька політехніка».

ВИСНОВКИ

На основі теоретичного та емпіричного аналізу дослідження ми можемо зробити такі висновки:

1. В результаті теоретичного аналізу було виявлено, що ресурси і критерії ефективності опанування вимагають особистісних і зовнішніх копінг-ресурсів. Зокрема, до особистісних ресурсів належать особливості Я-концепції, локус контролю, комплекс комунікативних здібностей і рівень когнітивного розвитку.

2. Копінг-поведінка є змінною, яка залежить, по-перше, від особистісних особливостей майбутніх фахівців галузі спеціальної освіти (іноді говорять про особистісні ресурси копінга), по-друге, від особливостей реальної ситуації. Таким чином, виділено дві основні групи детермінант копінг-поведінки: особистісні і ситуаційні детермінанти. Також відзначені і додаткові: вікові, гендерні та соціокультурні характеристики, які, на наш погляд, можна об'єднати в групу соціально-демографічних детермінант копінг-поведінки.

3. За результатами методики ЮКШ виділяються декілька шкал, показники яких є вищими/нижчими за норму. Це зокрема, такі шкали як: «пошук соціальної підтримки» ($X_{\text{сер}}=15,85$ ($\sigma=3,0$)), «вирішення проблеми» ($X_{\text{сер}}=17,43$ ($\sigma=3,2$)), «неопанування» ($X_{\text{сер}}=11,23$ ($\sigma=2,7$)), «хвилювання» ($X_{\text{сер}}=17,00$ ($\sigma=3,8$)), «самозвинувачення» ($X_{\text{сер}}=11,80$ ($\sigma=3,3$)), «духовність» ($X_{\text{сер}}=13,25$ ($\sigma=3,7$)). Це дає нам змогу стверджувати, що при важкій і стресовій ситуації респонденти здебільшого використовують неконструктивні стратегії поведінки.

При детальному аналізі отриманих даних за методикою КПСС виділяються результати за шкалою «уникнення», значення яких набагато вище середнього. Це підтверджує припущення про бажання досліджуваних справляти вигляд, що або нічого не відбувається, або все вирішиться само

собою, що підкреслюється відсутністю будь-яких активних дій. Про це свідчать показники за субшкалою «відволікання» та «соціальне відволікання».

4. Проведений аналіз дав змогу виявити ті шкали, які мають найбільші факторні навантаження. Було виділено 6 факторів, які отримали назви: «вирішення проблеми», «відволікання», «неопанування», «міжособова взаємодія», «саморегуляція», «соціальне уникнення».

5. У результаті проведеного емпіричного дослідження, ми можемо констатувати, що непродуктивні стратегії вирішення проблем виявились пов'язаними з такими особистісними якостями, як консерватизм, твердість, боязкість, підозрлість, замкнутість, конформізм, тривожність, тобто вони визначають вибір індивідом непродуктивних копінг-стратегій. У той же час якостей особистості, які детермінують продуктивні копінг-стратегії на статистично значимому рівні, виявлено не було. Цей факт можна пояснити низьким загальним рівнем сформованості продуктивних копінг-стратегій у опитаних студентів. Тому ми маємо підстави вважати, що гіпотеза даного дослідження підтверджується частково.

6. Програму корекції неконструктивних стратегій поведінки для студентів спеціальності 016 «Спеціальна освіта», майбутніх фахівців галузі спеціальної освіти, заснована на принципах «тут і тепер», щирості, відкритості, активності конфіденційності. Вона може бути використана психологічними службами закладів вищої освіти для роботи зі студентами, що мають труднощі з подоланням життєвих проблем та перешкод. Перспективою подальшого дослідження вважаємо визначення міри впливу інших важливих особистісних рис на вибір стратегій поведінки.